

Лілія Асхатівна Мартинець,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки та управління освітою
Донецького національного університету імені Василя Стуса,
м. Вінниця

УДК 37.013.2

ЗАЛУЧЕННЯ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ У НЕФОРМАЛЬНІЙ ТА ІНФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ

В статті розглянуто одне з організаційно-педагогічних умов управління освітньою середовищем професійного розвитку учителів, в частині, залучення педагогів до професійного розвитку в неформальній та інформальній освіті. Підкреслено, що професійне розвиток педагогів є неперервним процесом, який не вважається завершеним після його участі в курсі підвищення кваліфікації або методичного заходу. Професійне розвиток учителя стає можливим лише за умови неперервності в реалізації мети впродовж курсу підвищення кваліфікації, методичної роботи на рівні району (міста), навчального закладу та самоосвіти педагога.

Ключеві слова: додаткове освітнє, формальне освітнє, неформальне освітнє, інформальне освітнє, освітнє впродовж життя.

The article deals with one of the organizational and pedagogical conditions of the educational environment management of teachers' professional development, in particular the involvement of teachers in professional development in informal and unofficial education. It is emphasized that professional development of teachers is an ongoing process which is not considered to be completed after its participation in the courses of advanced training or methodical activities. Professional development of a teacher is possible only in case of continuity in the realization of the goal during the courses of professional development, methodological work at the district level (city), educational institution and self-education of the teacher.

Key words: additional education, formal education, informal education, unofficial education, education throughout life.

Упродовж останніх років відчутно зростає інтерес дослідників до інноваційного типу освіти у зв'язку з проблемами соціалізації, соціальної адаптації та соціального розвитку людини в різних типах освітньо-виховних установ і освітніх систем, серед яких провідна роль належить системі додаткової, неформальної та інформальної освіти.

Досліджуючи проблеми освіти людини, С. Змейов наголошує, що видатні мислителі, філософи, письменники і вчені завжди відчували обмеженість середньої (загальної, основної) освіти, її стислість за часом, застарівання за змістом та недостатність обсягу для подальшого складного життєвого шляху [2]. Людині необхідно вчитися все життя. Однак упродовж життя людина змінюється і навчається в різні роки по-різному, тому система освіти має бути достатньо гнучкою.

Професійний розвиток учителів – неперервний процес. Учитель – це творча особистість, здатна реалізовувати власні індивідуальні можливості, яка має

нетрадиційне самостійне мислення, багатий духовний світ, прагнення до творчої самореалізації, особистісного та професійного розвитку впродовж життя. На думку В. Вітюка, розвиток учителя не можна вважати завершеним після його участі в діяльності курсів підвищення кваліфікації чи окремого методичного заходу. Професійний розвиток учителя можливий за умови наступності в реалізації мети під час курсів підвищення кваліфікації, методичної діяльності на рівні району (міста), навчального закладу та самоосвіти вчителя [1].

Вивчення актуальних питань з проблем освіти та навчання дорослої людини ми знаходимо у працях відомих українських дослідників, серед яких: О. Аніщенко, С. Гончаренко, В. Кремень, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, В. Огнев'юк, В. Олійник, О. Сухомлинська та ін. Аналіз наукової літератури свідчить про посилення уваги науковців до проблем розвитку системи освіти дорослих, різних форм її прояву.

Метою статті є розкриття однієї з організаційно-педагогічних умов управління освітнім середовищем професійного розвитку вчителів, що полягає в їх залучення до професійного розвитку в неформальній та інформальній освіті.

Науковці зазначають, що безперервна освіта орієнтується на постійне вдосконалення та цілісний розвиток людини як особистості протягом життя та на підвищення можливостей трудової та соціальної адаптації у світі, що так швидко змінюється.

Професійна підготовка вчителів передбачає акцентування на культурі самоосвіти, оскільки професія потребує постійного професійного розвитку, самозбагачення власних знань, практичних умінь та навичок. Учитель має бути обізнаним щодо нововведень, творчих пошуків педагогічної науки, психології, методики дисципліни, яку викладає.

Сучасні науковці виокремлюють напрями такого розвитку: *формальна* (післядипломна освіта, підвищення кваліфікації), *неформальна* (тренінги, майстер-класи тощо) та *інформальна освіта* (самоосвітня діяльність, освіта в Інтернеті тощо).

Формальна освіта – це система спільної, вищої та професійної освіти, що здійснюється відповідно до державних стандартів [3]. Після закінчення формальної освіти видається документ державного зразка: сертифікат, диплом або документ про професійну кваліфікацію. Термін «формальна освіта» передбачає наявність спеціальних установ та організацій і має на увазі, що система освіти функціонує відповідно до офіційної програми, яка розробляють та реалізують з ініціативи держави.

Неформальна освіта – це будь-яке організоване навчання, здійснюване за межами системи формальної освіти, що доповнює його, забезпечуючи засвоєння тих умінь та навичок, які необхідні для соціально та економічно активного громадянина країни [3]. Ця освітня діяльність є структурованою. Вона має освітню мету, певні часові межі, інфраструктурну підтримку та здійснюється усвідомлено. Отримані знання не сертифікуються, хоча це можливо.

Основними формами неформальної освіти професійного розвитку вчителів є: стажування, конференції, семінари, презентації, тренінги, курси, студії, майстер-класи, творчі майстерні, круглі столи, відеолекції, об'єднання в професійні асоціації, організація спільної діяльності, публічні дискурси, участь у громадських рухах та організаціях, дистанційне навчання, онлайн-навчання, курси для отримання нової професії, виїзні навчальні заняття, тренінги особистісного розвитку, ораторської майстерності, ефективного спілкування тощо.

Визначені форми неформальної освіти накопичуються діалогічними методами: дискусії, дебати, кейс-навчання, моделювання проблемних ситуацій, портфоліо, читання, ігри (ділові, рольові), консультації, інноваційні освітні технології.

Ефективність впливу зазначених форм і методів організації неформальної освіти визначається їх опорою на внутрішні потреби особистості в самоактуалізації, саморозвитку та самореалізації. Неформальна освіта

має потенціал до інтеграції особистісного і професійного розвитку вчителів.

Інформальна освіта – це процес, що протікає протягом життя, в якому кожен набуває погляди, цінності, навички, знання з повсякденного досвіду й отримує освітній вплив з ресурсів середовища, починаючи від сім'ї та сусідів, від професійної діяльності, спілкування, ігор, від бібліотеки та ЗМІ [3]. Згідно з цією класифікацією відмінності мають адміністративний характер, а визначення не означають, що існують жорсткі межі між зазначеними категоріями.

Самоосвітня діяльність вчителя ЗНЗ охоплює: науково-дослідницьку діяльність за проблемою; вивчення наукової, методичної та навчальної літератури; участь у колективних і групових формах методичної діяльності; вивчення досвіду колег; теоретичну діяльність і практичну апробацію особистих матеріалів.

До методів самоосвіти вчителів належить самотійна робота з літературою; спілкування; самотренування; самотійна діяльність з аудіовізуальними засобами; самотійне виконання практичних завдань; відвідування закладів культури, лекторіїв, екскурсій; досліди, експерименти тощо.

Інформальна освіта сприяє самоосвіті та виконує функцію повсякденної освіти, визначає життєву позицію з таким способом буття, є системою цінностей та цілей, реалізація яких, згідно з уявленнями людини, дає змогу зробити її життя більш ефективним.

Таким чином, неформальна та інформальна освіта вчителя має бути органічним складником професійної діяльності вчителя. Ці процеси вимагають від вчителя глибокого усвідомлення педагогічного «Я». Підвищення якості освіти, забезпечення її мобільності, привабливості, конкурентоспроможності вчителів передбачає подальше вдосконалення організації навчання на засадах гуманізму, особистісно зорієнтованого підходу до професійного навчання вчителя, його розвитку та саморозвитку.

Використані літературні джерела

1. Вітюк В. В. Професійний розвиток учителя в умовах післядипломної педагогічної освіти [текст] / В. В. Вітюк // Педагогічний пошук. – 2015. – № 2 (86). – С. 28–31.
2. Змеев С. И. Основы андрагогики [текст] / С. И. Змеев. – М. : Наука, 1999.
3. Онушкин В. Г. Образование взрослых: междисциплинарный словарь терминологии [текст] / В. Г. Онушкин, Е. И. Огарев. – СПб. ; Воронеж, 1995. – 231 с.

Bibliography

1. Vitiuk V. V. Profesiyniy rozvytok uchytelia v umovakh pisladiplomnoi pedahohichnoi osvity [tekst] / V. V. Vitiuk // Pedahohichniy poshuk. – 2015. – № 2 (86). – S. 28–31.
2. Zmееv S. Y. Osnovy andrahohyky [tekst] / S. Y. Zmееv. – M. : Nauka, 1999.
3. Onushkyn V. H. Obrazovanye vzroslykh: mezhdystsyplin. slovar termynolohyy [tekst] / V. H. Onushkyn, E. Y. Oharev. – SPb. ; Voronezh, 1995. – 231 s.